

De arbeidsmarktintegratie van schoolverlaters in Europa

Maarten H.J. Wolbers*

In dit artikel wordt eerst de arbeidsmarktintegratie van schoolverlaters in verschillende Europese landen beschreven. Daarna wordt de vraag gesteld hoe de gevonden landenverschillen te interpreteren zijn. Daartoe wordt onderzocht in hoeverre structurele en institutionele factoren samenhangen met verschillen in de arbeidsmarktintegratie van schoolverlaters tussen landen. Voor de empirische analyse wordt gebruik gemaakt van gegevens uit de EU LFS 2000 Ad hoc module on School-to-Work Transitions. De resultaten van deze analyse laten zien dat er aanzienlijke verschillen tussen landen bestaan in de integratie van schoolverlaters op de arbeidsmarkt. Deze verschillen in arbeidsmarktintegratie hangen inderdaad samen met structurele en institutionele factoren.

Trefwoorden: arbeidsmarktintegratie, schoolverlaters, Europa, institutionele factoren

Inleiding

De overgang van school naar werk is de afgelopen tien jaar veelvuldig onderwerp van discussie geweest in kringen van zowel beleidsmakers als wetenschappers (Hannan & Werquin, 2001; Ryan, 2001; Müller & Gangl, 2003). Deze ruime aandacht is vooral veroorzaakt door de aanhoudend hoge werkloosheid onder jongeren sinds de jaren tachtig. Een aanzienlijk deel van hen is geruime tijd werkloos na het verlaten van de opleiding en zelfs schoolverlaters die wel onmiddellijk werk vinden verkeren vaak in een kwetsbare positie. Hierdoor verloopt de integratie van schoolverlaters op de arbeidsmarkt verre van soepel en kan de overgang van school naar werk worden gekenmerkt als een onrustige en onzekere periode (OECD, 1998). Bovendien hebben een toenemende globalisering en concurrentie, in combinatie met snelle technologische veranderingen, ervoor

gezorgd dat onderwijs in moderne samenlevingen steeds belangrijker is geworden voor het toewijzen van maatschappelijke posities en als factor voor economische groei.

In het concept van de transitionele arbeidsmarkt (Schmid, 1998; zie ook Muffels, 2001) wordt de overgang van opleiding naar werk als een van de belangrijke transitie op de arbeidsmarkt beschouwd. Het gaat er daarbij om dat in tijden waarin volledige werkgelegenheid niet kan worden gerealiseerd, onderwijs als een flexibele buffer optreedt tegen tijdelijke inactiviteit om daarmee het functioneren van de arbeidsmarkt te verbeteren. Dit vereist extra scholingsinspanningen. Deze dienen gericht te zijn op zowel ervaren werknemers met als doel hen *employable* te houden, als ook nieuwkomers zodat zij met voldoende kwalificaties de overgang van het initieel onderwijs naar de arbeidsmarkt kunnen maken. Voor de politiek betekent dit dat ze zich moet beraden op bestaande institutione-

* De auteur is verbonden aan de afdeling Methoden en Technieken van de Vrije Universiteit Amsterdam, De Boelelaan 1081, 1081 HV Amsterdam. E-mail: mhj.wolbers@fsw.vu.nl.

le arrangementen. Toekomstig arbeidsmarktbeleid gericht op het verbeteren van de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt kan immers alleen succesvol zijn wanneer inzicht bestaat in de oorzaken van de huidige problemen waarmee schoolverlaters te maken hebben bij de overgang van school naar werk in verschillende nationale onderwijs- en arbeidsmarktstructuren. Dit vereist het bestuderen van macrofactoren die de overgang van school naar werk voor schoolverlaters bevorderen dan wel belemmeren (Kerckhoff, 1995).

In dit artikel wordt daarom onderzocht welke rol structurele en institutionele factoren spelen bij de integratie van schoolverlaters op de arbeidsmarkt in Europa. Om hierop meer zicht te krijgen, worden twee belangrijke aspecten van de arbeidsmarktintegratie van schoolverlaters geanalyseerd: de kans op betaald werk en de kans op vast werk. Daartoe wordt gebruikgemaakt van gegevens uit de *EU LFS 2000 Ad hoc module on School-to-Work Transitions*, beschikbaar gesteld door Eurostat. Dit databestand bevat gegevens uit de oorspronkelijke *Labour Force Surveys (LFS)* (voor Nederland de *Enquête Beroepsbevolking (EBB)*) van de op dat moment bij de Europese Unie behorende landen, gecombineerd met specifieke informatie over de transitie van school naar werk.¹ Vervolgens wordt de vraag gesteld hoe de gevonden landenverschillen te interpreteren zijn. Daartoe wordt onderzocht in hoeverre verschillende structurele en institutionele factoren samenhangen met de arbeidsmarktintegratie van schoolverlaters in Europa. Het is uitdrukkelijk niet de bedoeling om een uittappende lijst van macrofactoren te presenteren. De boodschap van dit artikel is veeleer om te laten zien dat voor het begrijpen van verschillen in arbeidsmarktintegratie van schoolverlaters tussen landen het noodzakelijk is deze vorm te geven vanuit een structureel en institutioneel kader.

De veronderstelde rol van structurele en institutionele factoren

De kansen voor schoolverlaters op de arbeidsmarkt zijn sterk afhankelijk van de mate waarin deze hen absorbeert. Daarbij spelen

zowel structurele als institutionele factoren een rol. Landen verschillen onder andere wat betreft de beroepenstructuur, het opleidingsniveau van de (potentiële) beroepsbevolking, het aandeel jongeren in de totale bevolking en macro-economische omstandigheden op de arbeidsmarkt. Deze en andere structurele factoren bepalen in welke mate schoolverlaters succesvol zijn bij hun intrede op de arbeidsmarkt. Macro-economische arbeidsmarktomstandigheden zijn wellicht de belangrijkste factor. Of zoals in een recent rapport van de OECD te lezen valt: 'A well functioning economy is perhaps the most fundamental factor to shape young people's transition from initial education to work' (OECD 2000: 13). De werkloosheid tussen landen verschilt aanmerkelijk. Ook wat betreft de ontwikkeling in werkloosheid vallen er grote verschillen tussen landen waar te nemen. Schoolverlaters zijn bij uitstek gevoelig voor werkloosheid, omdat vooral hun relatieve positie in de wachtrij van banen verslechtert als de werkgelegenheidsgroei terugloopt. De reden daarvoor is gelegen in de hoge trainingskosten van nieuwkomers op de arbeidsmarkt vergeleken met die van ervaren werknemers (Thurow, 1975). Verondersteld wordt dat in landen waar het werkloosheidspeil hoog is, de integratie van schoolverlaters op de arbeidsmarkt geringer is dan in landen waar deze laag is.

Als het gaat om institutionele factoren, dan is vooral het contrast tussen insiders en outsiders op de arbeidsmarkt relevant (Lindbeck & Snower, 1988). Zij die werk hebben zijn insiders en degenen zonder werk worden beschouwd als outsiders. Een specifieke groep van outsiders wordt gevormd door nieuwkomers op de arbeidsmarkt (De Vreyer, Layte, Wolbers & Hussain, 2000), omdat schoolverlaters zonder werkervaring moeten concurreren om de beschikbare banen met degenen die al een positie op de arbeidsmarkt hebben verworven. Onderhandelingen over loon vinden plaats tussen insiders en werkgevers. Outsiders spelen in dit proces geen rol. Het belangrijkste doel voor insiders is om aan het werk te blijven. Ze bepalen hun loon op strategische wijze om ervoor te zorgen dat hun werkgelegenheid gegarandeerd is. De werkgelegenheid voor outsiders heeft geen prioriteit. Ook zetten insiders zich in voor een sterkere rechtspositie. Het verstevigen van de rechts-

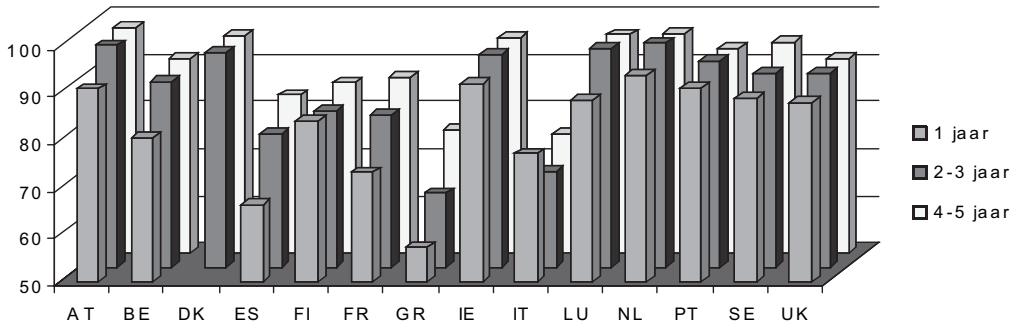
positie van werkenden heeft betrekking op regelgeving omtrent het aannemen en ontslaan van werknemers (OECD, 1999). Over het algemeen proberen insiders hun rechtspositie te vergroten door een aantal arbeidsvoorwaarden (opzegtijd, ontslagpremies, senioriteit, en dergelijke) steviger te verankeren in de wet en/of collectieve arbeidsovereenkomsten. Met name senioriteit is een belangrijk criterium. Gewoonlijk belet dit principe dat werknemers met veel dienstjaren kunnen worden ontslagen, terwijl jongeren die als laatsten bij een bedrijf zijn komen werken, de eersten zijn die worden ontslagen wanneer het bedrijf daartoe is genoodzaakt (last in, first out). Voor outsiders is het gevolg van een versteviging van de rechtspositie van werkenden gewoonlijk dat zij gevangen komen te zitten in (langdurige) werkloosheid of in een instabiele arbeidsmarktpositie, waarbij perioden van werkloosheid worden afgewisseld door tijdelijk werk. Dit is met name het geval bij schoolverlaters. Vanuit dit oogpunt bezien ondermijnt wetgeving ter bescherming van de rechtspositie van werkenden de kansen voor schoolverlaters op een stabiele arbeidsmarktpositie. Landen verschillen in de mate waarin de rechtspositie van zittende werknemers wordt beschermd. Verondersteld wordt dat in landen waar de bescherming van de rechtspositie van werkenden sterk is, de integratie van schoolverlaters op de arbeidsmarkt geringer is dan in landen waar deze zwak is.

Naast nationale verschillen in regelgeving ten aanzien van de arbeidsmarkt beïnvloeden verschillen in de vormgeving van het onderwijsstelsel de integratie van schoolverlaters op de arbeidsmarkt. Zo verschillen landen in de mate waarin er een institutionele koppeling bestaat tussen het onderwijssysteem en de arbeidsmarkt (Maurice, Sellier & Silvestre, 1986; Allmendinger, 1989; Hannan, Raffe & Smyth, 1997; Müller & Shavit, 1998). Feitelijk verwijst deze discussie naar de mate waarin onderwijssystemen onderscheid maken tussen algemeen vormende en beroepsgerichte opleidingen. In tegenstelling tot opleidingen die algemeen vormend zijn, brengen beroepsgerichte opleidingen individuen vaardigheden aan die hen specifiek voorbereiden op een beperkt aantal beroepen. Voor werkgevers is het aannemen van diplomabehouders van deze opleidingen zeer aantrekke-

lijk, omdat het curriculum hen al heeft voorbereiden van de vaardigheden die nodig zijn voor het adequaat uitvoeren van het werk. Hierdoor besparen werkgevers op trainingskosten. Sommige landen bieden voornamelijk algemeen vormende opleidingen aan. In dergelijke landen bestaat een zwakke binding tussen het onderwijs en de arbeidsmarkt en worden beroepsgerichte vaardigheden vooral opgedaan binnen het kader van een baan. In andere landen worden beroepsspecifieke vaardigheden al onderwezen in het systeem van initieel onderwijs. Hier bestaat een nauwe band tussen het onderwijs en de arbeidsmarkt. De manier waarop deze nauwe band is geïnstitutionaliseerd, kan verschillen. In sommige gevallen wordt het bijbrengen van beroepsvaardigheden gedeeld door het onderwijs en het bedrijfsleven zoals dat in het duale stelsel van werken en leren in het secundair beroepsonderwijs (leerlingwezen) geldt. In andere gevallen vindt het aanleren van beroepsvaardigheden vooral in het dagonderwijs plaats. Al met al wordt verondersteld dat in landen waar het onderwijsstelsel beroepsgericht is, de integratie van schoolverlaters op de arbeidsmarkt hechter is dan in landen waar dit algemeen vormend is.

De arbeidsmarktpositie van schoolverlaters vergelijkenderwijs

De meest gebruikte maatstaf om de integratie van schoolverlaters op de arbeidsmarkt vast te stellen, is die met betrekking tot de kans op betaald werk.² In figuur 1 is weergegeven hoe de kans op betaald werk verschilt tussen landen voor schoolverlaters die in de afgelopen vijf jaar het onderwijs hebben verlaten. Allereerst laat deze figuur zien dat er opmerkelijke verschillen zijn tussen landen in de kans op betaald werk. Deze kans is het laagst in de Zuid-Europese landen Griekenland, Italië en Spanje. De gemiddelde percentages zijn hier respectievelijk 70, 74 en 78 procent. In Nederland, Oostenrijk en Denemarken is de kans op betaald werk daarentegen het hoogst. Meer dan 95 procent van de schoolverlaters heeft er betaald werk. Daarnaast blijkt uit figuur 1 dat daadwerkelijk sprake is van een integratieproces. De kans op betaald werk is immers groter voor schoolverlaters

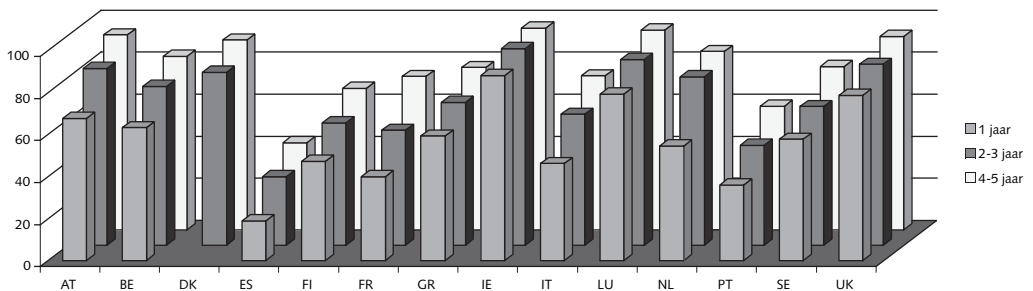

Figuur 1 Aandeel van schoolverlaters met betaald werk naar aantal jaren sinds verlaten van onderwijs en land (%)
Bron: Eurostat (EU LFS 2000 Ad hoc module on School-to-Work Transitions), bewerking door auteur.

die langer geleden het onderwijs hebben verlaten. Dit geldt voor alle onderzochte landen. Het grootste verschil is gevonden in Griekenland. Voor dit land geldt dat 57 procent van de schoolverlaters die maximaal een jaar geleden het onderwijs hebben verlaten betaald werk heeft, terwijl dit percentage 76 bedraagt voor degenen die vier tot vijf jaar geleden het onderwijs hebben verlaten. In Nederland is het aandeel schoolverlaters met betaald werk veel hoger en is het verschil in duur sinds het verlaten van het onderwijs (daardoor) veel geringer. Het verschil is slechts 3 procentpunten.

Ook wat betreft werkzekerheid is er grote variatie tussen de verschillende landen. Figuur 2 laat zien dat de kans op vast werk het hoogst is voor schoolverlaters in Ierland, Luxemburg, het Verenigd Koninkrijk,

Denemarken en Oostenrijk. De totaalpercentages bedragen daar respectievelijk 93, 89, 88, 87 en 85. In Spanje is de kans op vast werk verreweg het laagst. Het betreffende percentage is slechts 34. In Nederland heeft in totaal 77 procent van de werkzame schoolverlaters een vaste baan. Evenals bij de kans op betaald werk geldt dat bij de kans op vast werk sprake is van een geleidelijk integratieproces: de kans op een vaste baan is groter voor degenen die al langer geleden het onderwijs hebben verlaten. Er zijn daarbij aanzienlijke verschillen tussen landen waar te nemen. Het grootste verschil naar duur sinds het verlaten van het onderwijs is te vinden in Frankrijk en Nederland. De verschillen zijn hier respectievelijk 33 en 30 procentpunten. Het kleinste verschil is te vinden in Ierland, met slechts 13 procentpunten.

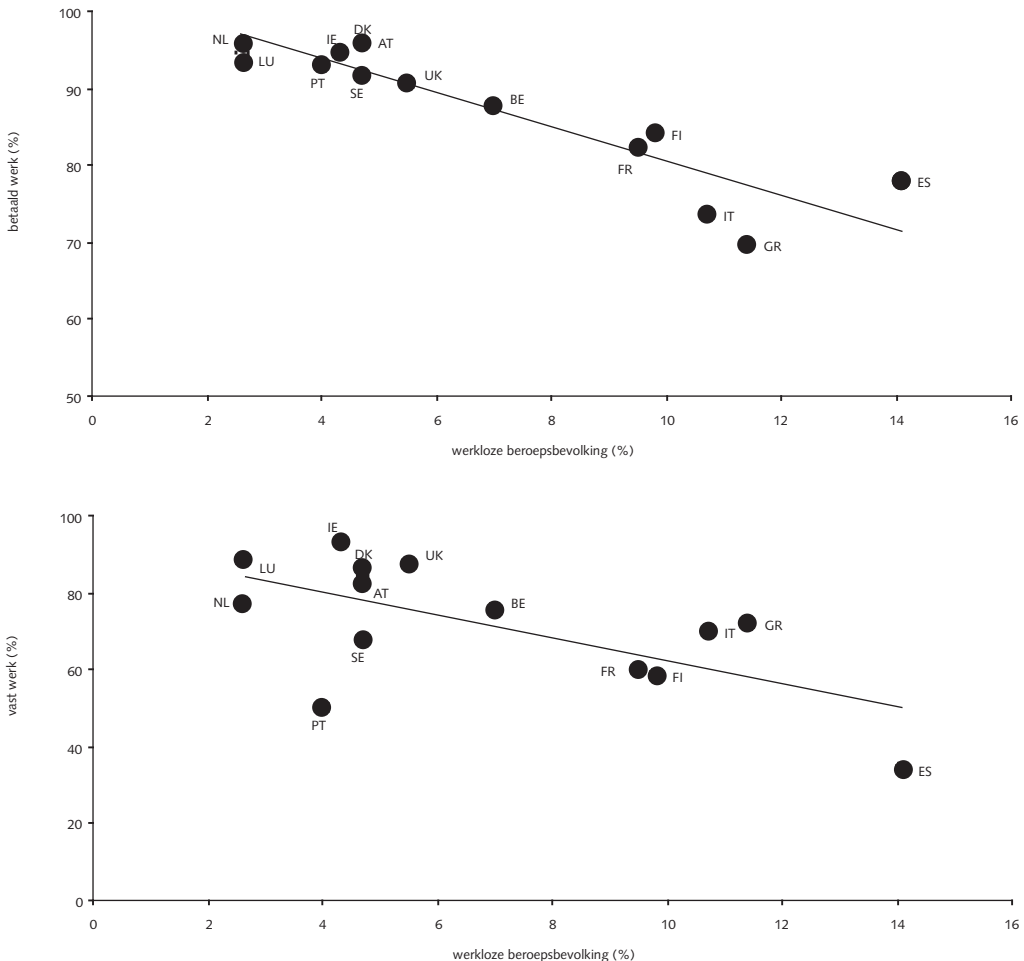

Figuur 2 Aandeel van werkzame schoolverlaters met vast werk naar aantal jaren sinds verlaten van onderwijs en land (%)
Bron: Eurostat (EU LFS 2000 Ad hoc module on School-to-Work Transitions), bewerking door auteur.

De samenhang met structurele en institutionele factoren

Nu verschillen tussen landen in de integratie van schoolverlaters op de arbeidsmarkt in kaart zijn gebracht, is de logische vervolgvraag hoe deze verschillen totstandkomen. Zoals eerder in dit artikel al is aangegeven, wordt verondersteld dat verschillende structurele en institutionele factoren een rol spelen bij de integratie van schoolverlaters op de

arbeidsmarkt. Er is met name geattendeerd op de rol van macro-economische arbeidsmarkt-omstandigheden, de bescherming van de rechtspositie van werkenden en de beroepsgerichtheid van het onderwijssysteem. Eerder onderzoek heeft al aangetoond dat deze factoren een significante bijdrage leveren aan het verklaren van verschillen tussen landen voor wat betreft de arbeidsmarktintegratie van schoolverlaters (Van der Velden & Wolbers, 2001, 2003). In dit artikel wordt deze lijn

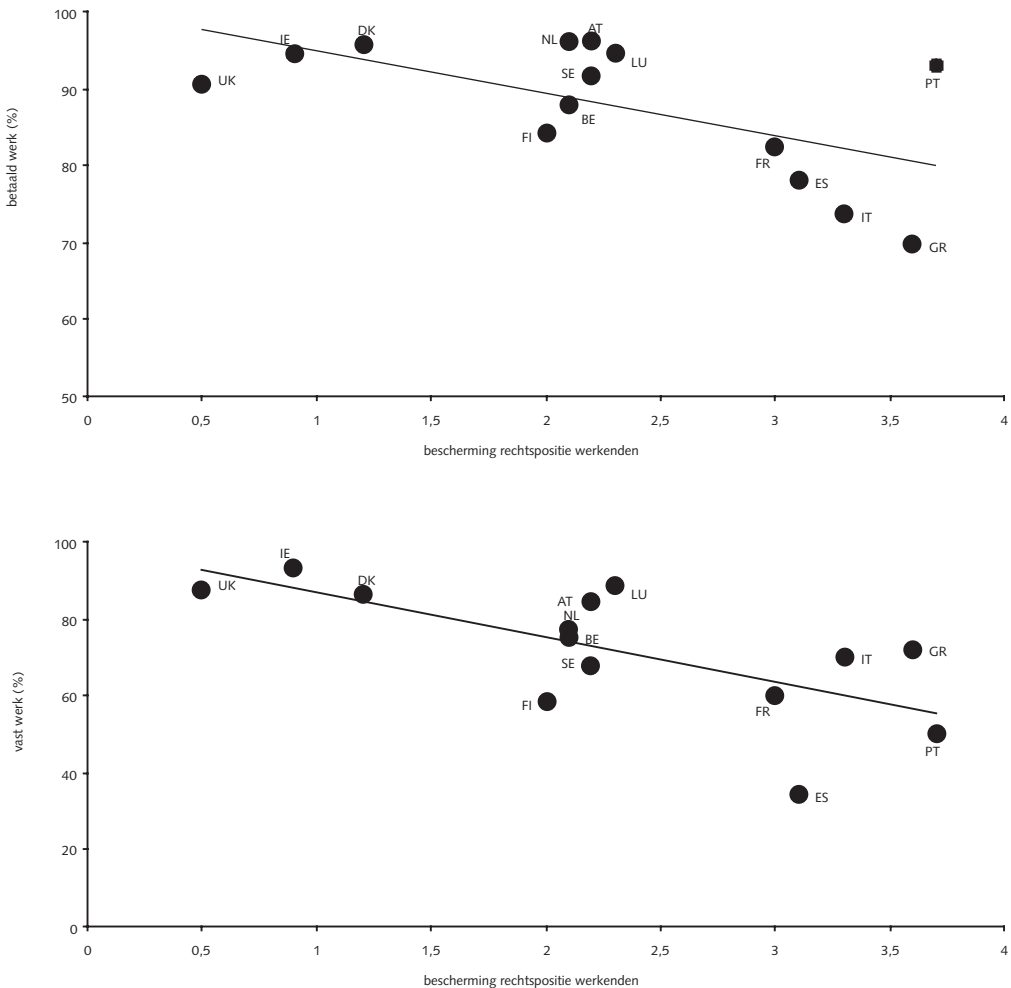

Figuur 3 Samenhang tussen werkgelegenheidssituatie in een land en arbeidsmarktpositie van schoolverlaters in dat land

Bron: Eurostat (EU LFS 2000 Ad hoc module on School-to-Work Transitions) en OECD (2001), bewerking door auteur.

voortgezet. Aan de hand van meer recente en expliciet op schoolverlaters toegesneden gegevens wordt onderzocht in hoeverre de drie eerdergenoemde factoren gerelateerd zijn aan de mate van arbeidsmarktintegratie van schoolverlaters in verschillende Europese landen.³ Macro-economische arbeidsmarktomstandigheden zijn daarbij geoperationaliseerd als het percentage van de beroepsbevolking in een land dat werkloos is (OECD, 2001: tabel

A). De bescherming van de rechtspositie van werkenden is afgemeten aan de algemene striktheid van de wetgeving ter bescherming van de rechtspositie van werkenden in een land (OECD, 1999: tabel 2.5). De beroepsgerichtheid van het onderwijssysteem ten slotte is gebaseerd op het aandeel leerlingen in het hoger secundair onderwijs in een land dat een opleiding in het leerlingwezen volgt (OECD, 2000: tabel 2.2).

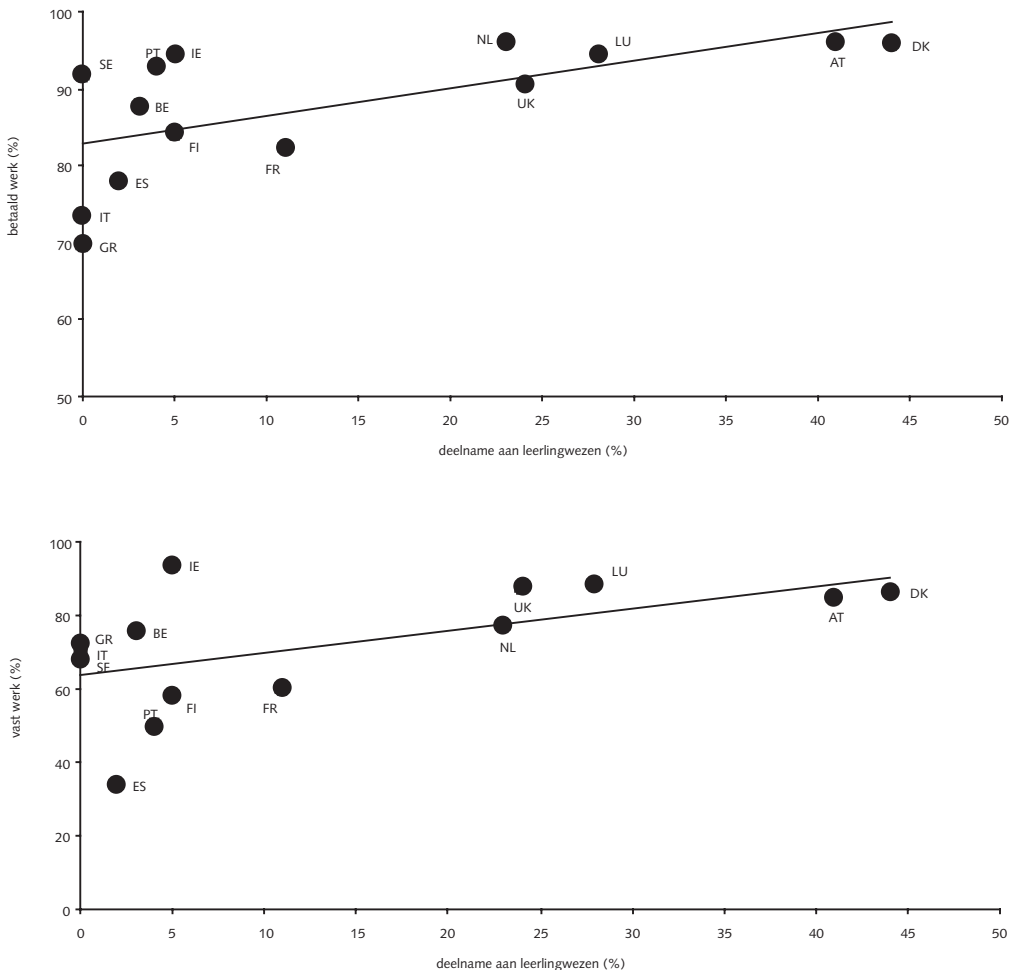
Figuur 4 *Samenhang tussen bescherming rechtspositie werkenden in een land en arbeidsmarktpositie van schoolverlaters in dat land*

Bron: Eurostat (*EU LFS 2000 Ad hoc module on School-to-Work Transitions*) en OECD (1999), bewerking door auteur.

Figuur 3 toont hoe de werkgelegenheidssituatie in een land samenhangt met de arbeidsmarktpositie van schoolverlaters in dat land.^{iv} Wat betreft de kans op betaald werk zijn de resultaten overduidelijk. Hoe slechter de werkgelegenheidssituatie in een land is, des te kleiner de kans is op betaald werk voor schoolverlaters. De bijbehorende correlatiecoëfficiënt bedraagt maar liefst $-0,91$ (zie tabel 1). Ook met betrekking tot de kans op

vast werk zijn de bevindingen duidelijk. Naarmate de werkloosheid in een land hoger is, des te kleiner het percentage schoolverlaters met een vaste aanstelling is. De correlatie is in dit geval $-0,65$.

In figuur 4 is allereerst te zien dat de bescherming van de rechtspositie van werkenden in een land negatief samenhangt met het percentage schoolverlaters dat betaald werk

Figuur 5 Samenhang tussen aandeel leerlingen van hoger secundair onderwijs in leerlingwezen in een land en arbeidsmarktpositie van schoolverlaters in dat land

Bron: Eurostat (EU LFS 2000 Ad hoc module on School-to-Work Transitions) en OECD (2000), bewerking door auteur.

heeft. Met andere woorden: op macroniveau geldt dat hoe sterker de rechtspositie van zittende werknemers is beschermd, des te kleiner de kans is op betaald werk voor schoolverlaters. De empirische samenhang blijkt uit een correlatiecoëfficiënt van $-0,60$ (zie tabel 1). Als rekening wordt gehouden met het feit dat macro-economische arbeidsmarktomstandigheden kunnen variëren tussen landen met een even strikte wetgeving omtrent de bescherming van de rechtspositie van werkenden, valt een kwart van de oorspronkelijke samenhang weg. De partiële correlatie bedraagt immers $-0,45$. Daarnaast blijkt uit figuur 4 dat de bescherming van de rechtspositie van werkenden gerelateerd is aan het percentage schoolverlaters met vast werk. Naarmate de rechtspositie van zittende werknemers sterker is beschermd in een land, des te kleiner de kans is dat schoolverlaters in dat land een vaste aanstelling hebben. De bijbehorende correlatiecoëfficiënt bedraagt $-0,68$. Ook hier valt een deel van het verband weg zodra de invloed van macro-economische arbeidsmarktomstandigheden wordt verdisconteerd. Desondanks blijft er een redelijk sterke samenhang over van $-0,55$.

De beroepsgerichtheid van het onderwijsstelsel hangt positief samen met de kans op betaald werk. Uit figuur 5 blijkt immers dat in landen waar de deelname aan het leerlingwezen hoog is, het aandeel schoolverlaters met betaald werk groter is dan in landen waar de deelname aan deze vorm van secundair beroepsonderwijs laag is. De sterkte van de samenhang bedraagt $0,63$. Na correctie voor verschillen in de werkgelegenheidssituatie tussen landen daalt deze naar $0,39$ (zie tabel

1). Er is ook een positieve samenhang tussen de beroepsgerichtheid van het onderwijsstelsel en de kans op vast werk. Naarmate in een land het aandeel leerlingen in het hoger secundair onderwijs dat een opleiding in het leerlingwezen volgt hoger is, des groter het percentage schoolverlaters in dat land is dat een vaste baan heeft. Het gaat hier om een verband van $0,56$. Dit daalt naar $0,33$ als rekening wordt gehouden met verschillen in de werkgelegenheidssituatie tussen landen.

Besluit

In dit artikel is allereerst beschreven hoe de integratie van schoolverlaters op de arbeidsmarkt verschilt tussen een aantal Europese landen. Dit heeft de volgende bevindingen opgeleverd:

- er bestaan aanzienlijke verschillen tussen landen in de kans op betaald werk voor schoolverlaters. Deze kans is het laagst in Griekenland, Italië en Spanje. In Nederland, Oostenrijk en Denemarken is de kans op betaald werk het hoogst;
- ook wat betreft de kans op vast werk is er grote variatie tussen de verschillende landen. Deze kans is het hoogst voor schoolverlaters in Ierland, Luxemburg, het Verenigd Koninkrijk, Denemarken en Oostenrijk. In Spanje is de kans op vast werk verreweg het laagst. Nederland neemt een middenpositie in;
- bij de kans op betaald werk en de kans op vast werk is er sprake van een geleidelijk integratieproces: deze kansen zijn groter voor schoolverlaters die al langer geleden het onderwijs hebben verlaten.

Tabel 1 *Samenhang tussen structurele en institutionele factoren enerzijds en arbeidsmarktpositie van schoolverlaters anderzijds ((partiële) correlaties)*

	Betaald werk (%)	Vast werk (%)
Werkloze beroepsbevolking	$-0,91^{**}$	$-0,65^{**}$
Bescherming rechtspositie werkenden	$-0,60^*$	$-0,68^{**}$
- na controle voor werkloze beroepsbevolking	$-0,45$	$-0,55^*$
Deelname aan leerlingwezen	$0,63^{**}$	$0,56^*$
- na controle voor werkloze beroepsbevolking	$0,39$	$0,33$

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$ (enkelzijdig getoetst)

Bron: Eurostat (*EU LFS 2000 Ad hoc module on School-to-Work Transitions*), bewerking door auteur.

Vervolgens is onderzocht in hoeverre structurele en institutionele factoren een rol spelen bij de integratie van schoolverlaters op de arbeidsmarkt. De volgende resultaten zijn daarbij aan het licht gekomen:

- zowel structurele als institutionele factoren hangen sterk samen met de kans op betaald werk en de kans op vast werk. Naarmate in een land de macro-economische omstandigheden op de arbeidsmarkt slechter zijn en de bescherming van de rechtspositie van werkenden sterker is, des te lager is het percentage schoolverlaters dat betaald werk heeft en dat vast werk heeft. Wanneer het onderwijssysteem in een land beroepsgericht is, zijn deze percentages juist hoger;
- een deel van de gevonden samenhang tussen institutionele factoren enerzijds en de kans op betaald werk en de kans op vast werk anderzijds valt weg zodra rekening wordt gehouden met verschillen in macro-economische arbeidsmarktomstandigheden tussen landen.

Al met al rechtvaardigen deze resultaten de conclusie dat de arbeidsmarktintegratie van schoolverlaters in Europa inderdaad samenhangt met structurele en institutionele factoren. Vooral een florerende economie blijkt van belang te zijn om een soepele overgang van school naar werk te bewerkstelligen. Doelmatig (inter)nationaal overheidsbeleid is hier echter zeer moeilijk gezien het grote aantal externe factoren die macro-economische omstandigheden op de arbeidsmarkt bepalen. Wellicht dat meer succes kan worden geboekt bij de institutionele vormgeving van het onderwijs en de arbeidsmarkt. Het vermijden van een al te sterke tweedeling tussen insiders en outsiders op de arbeidsmarkt is daarbij cruciaal. Het is waarschijnlijk dat dit langs verschillende wegen kan worden bereikt. Op basis van de resultaten getoond in dit artikel zijn in elk geval twee handvatten aan te reiken. In de eerste plaats is het, in het belang van nieuwkomers op de arbeidsmarkt, noodzakelijk om een te strikte wetgeving omtrent de bescherming van de rechtspositie van werkenden te voorkomen. In de tweede plaats is een belangrijke rol weggelegd voor het aanleren van beroepsspecifieke vaardigheden in het initieel onderwijs, bijvoorbeeld via een opleiding in het kader van het leerlingwezen. In dit

duale stelsel van werken en leren komen jongeren immers al tijdens het initieel onderwijs in aanraking met de beroepspraktijk. Dit blijkt hun positie als outsider te verminderen. Tot slot van dit artikel wordt erop gewezen dat de hier gepresenteerde cijfers enigszins gedateerd zijn. In de empirische analyse zijn gegevens gebruikt uit 2000. Inmiddels zijn we alweer vijf jaar verder en in die tijd is de werkgelegenheidssituatie voor jongeren in een aantal landen, zeker in Nederland, aanzienlijk verslechterd (Salverda, 2003). Voor wat betreft de beschrijvende resultaten heeft dat duidelijke consequenties, die niet te voorkomen zijn. Voor wat betreft de samenhang tussen de onderzochte institutionele factoren en de arbeidsmarktintegratie van schoolverlaters zijn de gevolgen voor de uitkomsten waarschijnlijk minder verstrekkend. Het gaat hier immers om redelijk stabiele kenmerken van landen, ook al hangen deze natuurlijk wel samen met de algemene werkgelegenheidssituatie in een land. Om die reden is dan ook de samenhang tussen de bescherming van de rechtspositie van werkenden en de beroepsgerichtheid van het onderwijssysteem enerzijds en kenmerken van de arbeidsmarktpositie van schoolverlaters anderzijds vastgesteld voor en na uitschakeling van verschillen in werkloosheid tussen landen. Dit heeft opgeleverd dat een deel van de oorspronkelijke samenhang verdwijnt na controle voor macro-economische arbeidsmarktomstandigheden, maar dat deze nog altijd aanzienlijk is. Dit neemt echter niet weg dat een betere inschatting van de gevolgen voor de uitkomsten mogelijk is wanneer over meerdere jaren Europese schoolverlatersgegevens beschikbaar zouden zijn. Uitsluitend dan kan adequaat worden nagegaan of op het niveau van landen de samenhang tussen de bestudeerde institutionele factoren en de arbeidsmarktintegratie van schoolverlaters overeind blijft als rekening wordt gehouden met wisselende werkgelegenheidssituaties binnen landen.

Noten

- 1 Deze specifieke informatie heeft betrekking op pure transitiekenmerken zoals de zoekduur tot de eerste baan, alsmede op meer algemene kenmerken van schoolverlaters zoals de gevolgde

opleidingsrichting. De analyse strekt zich uit over alle 15 EU-lidstaten in 2000, met uitzondering van Duitsland, waarvoor helaas geen schoolverlatersgegevens zijn verzameld. Schoolverlaters zijn gedefinieerd als individuen in de leeftijdsgroep 15-35 jaar die eens (dat wil zeggen gedurende langer dan één jaar) het initieel onderwijs hebben verlaten in de voorafgaande vijf jaar. Voor meer details over de opzet van het onderzoek wordt verwezen naar Iannelli (2001).

- 2 Om de werkzame beroepsbevolking vast te stellen, is een iets aangepaste ILO-definitie (ILO, 1990) gebruikt. Alle individuen die op het moment van ondervraging werkzaam waren maar tegelijkertijd deelnamen aan een initiële opleiding zijn hier – anders dan gebruikelijk is – uitgesloten van de actieve beroepsbevolking. Daarmee wordt voorkomen dat de arbeidsmarktpositie van jongeren die in de eerste plaats onderwijs volgen maar tevens werken (dat wil zeggen leerlingen die werken en leren combineren via het leerlingwezen en studenten met bijbanen) in de analyse wordt betrokken.
- 3 In het onderzoek van Van der Velden & Wolbers (2001, 2003) zijn ook andere institutionele factoren onderzocht zoals de omvang van een actief arbeidsmarktbeleid voor jongeren in een land. Geen van deze andere factoren heeft een significante invloed op de arbeidsmarktintegratie van schoolverlaters, waardoor deze in de huidige analyse niet zijn meegenomen.
- 4 Het gaat in figuur 3 – evenals in de figuren 4 en 5 – om bivariate samenhangen. Er is met andere woorden niet gecontroleerd voor verschillen in de samenstelling van de schoolverlaterspopulatie tussen landen naar kenmerken als opleiding, sekse en duur sinds het verlaten van het onderwijs. De getoonde samenhangen zijn daarmee dus gemiddelde samenhangen. Overigens wijst eerder onderzoek uit dat wanneer wel rekening wordt gehouden met dergelijke verschillen in de samenstelling van de schoolverlaterspopulatie, de resultaten niet anders zijn (Van der Velden & Wolbers, 2001, 2003). In de figuren zijn evenmin correlaties tussen de drie onafhankelijke variabelen in ogenschouw genomen. Feitelijk zijn er alleen significante verbanden aangetroffen van beide institutionele factoren met macro-economische arbeidsmarktomstandigheden. Daarom wordt in tabel 1 de samenhang tussen de bescherming van de rechtspositie van werkenden en de beroepsgerichtheid van het onderwijssysteem enerzijds en kenmerken van de arbeidsmarktpositie van schoolverlaters anderzijds gepresenteerd zonder en met controle voor verschillen in werkloosheid tussen landen.

Literatuur

- Allmendinger, J. (1989). Educational systems and labour market outcomes. *European Sociological Review*, 5, 231-250.
- De Vreyer, Ph., R. Layte, M. Wolbers & A. Hussain (2000). The permanent effects of labour market entry in times of high unemployment. In: D. Gallie & S. Paugam (red.). *Welfare regimes and the experience of unemployment in Europe* (pp. 134-152). Oxford: Oxford University Press.
- Hannan, D., D. Raffé & E. Smyth (1997). Cross-national research on school to work transitions. An analytical framework. In: P. Werquin, R. Breen & J. Planas (red.). *Youth transitions in Europe: theory and evidence* (pp. 409-442). Proceedings of third ESF workshop of the Network on Transitions in Youth, La Ciotat, France, September, 1996.
- Hannan, D. & P. Werquin (2001). Education and labour market change. The dynamics of education to work transitions in Europe. A review of a TSER Programme. In: P. Descy & M. Tessaring (red.). *Training in Europe. Second report on vocational training research in Europe 2000: background report. Volume 3* (Cedefop reference series) (pp. 91-135). Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Iannelli, C. (2001). *Evaluation and analyses of the LFS 2000 Ad hoc module Data on School-to-Work Transitions. Report on data quality and cross-country comparability*. Edinburgh: Centre for Educational Sociology.
- ILO (1990). *Statistical sources and methods*. [Vol. 3: Economically active population, employment, unemployment and hours of work (household surveys), second edition] Genève: International Labour Organization.
- Kerckhoff, A. (1995). Institutional arrangements and stratification processes in industrial societies. *Annual Review of Sociology*, 15, 323-347.
- Lindbeck, A. & D. Snower (1988). *The insider-outsider theory of employment and unemployment*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Maurice, M., F. Sellier & J.-J. Silvestre (1986). *The social foundations of power: A comparison of France and Germany*. Cambridge, MA: MIT Press.

- Muffels, R. (2001). De transitionele arbeidsmarkt. Een modern en dynamisch perspectief op de arbeidsmarkt en het arbeidsmarktbeleid? In N. van den Heuvel, F. Holderbeke & R. Wielers (red.), *De transitionele arbeidsmarkt. Contouren van een actief arbeidsmarktbeleid* (pp. 11-53). Den Haag: Elsevier Bedrijfsinformatie.
- Müller, W. & M. Gangl (red.) (2003). *Transitions from education to work in Europe. The integration of youth into EU labour markets*. Oxford: Oxford University Press.
- Müller, W. & Y. Shavit (1998). The institutional embeddedness of the social stratification process. A comparative study of qualifications and occupation in thirteen countries. In Y. Shavit & W. Müller (red.), *From school to work. A comparative study of educational qualifications and occupational destinations* (pp. 1-48). Oxford: Clarendon Press.
- OECD (1998). *Employment outlook*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.
- OECD (1999). *Employment outlook*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.
- OECD (2000). *From initial education to working life: Making transitions work*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.
- OECD (2001). *Employment outlook*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.
- Ryan, P. (2001). The school-to-work transition. A cross-national perspective. *Journal of Economic Literature*, 39, 34-92.
- Salverda, W. (2003). Jeugdwerkloosheid revisited: terug naar de jaren tachtig? *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken*, 19, 332-349.
- Schmid, G. (1998). *Transitional labour markets. A new European employment strategy*. Discussion Paper no. FS I 98-206. Berlin: Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung.
- Thurow, L. (1975). *Generating inequality*. New York: Basic Books.
- Velden, R. van der, & M. Wolbers (2001). De integratie van schoolverlaters op de arbeidsmarkt in de Europese Unie: de rol van institutionele factoren. In: N. van den Heuvel, F. Holderbeke & R. Wielers (red.), *De transitionele arbeidsmarkt. Contouren van een actief arbeidsmarktbeleid* (pp. 212-237). Den Haag: Elsevier bedrijfsinformatie.
- Velden, R. van der & M. Wolbers (2003). The integration of young people into the labour market: The role of training systems and labour market regulation. In: W. Müller & M. Gangl (red.), *Transitions from education to work in Europe. The integration of youth into EU labour markets* (pp. 186-211). Oxford: Oxford University Press.